

УДК 141:330.342 **Роман Олексенко, Аліна Бондаренко** *Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, Мелітополь, Україна roman.xdsl@ukr.net*

СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ ВИЗНАЧЕННЯ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Економіка більшості індустріально розвинених країн є змішаною: у ній економічні процеси регулюються як ринком, так і державою, або, як кажуть, «невидима рука» ринку доповнюється «видимою рукою» держави.

Держава у всі історичні епохи виконувала певні економічні функції: захист приватної власності, збір податків і мит, організація грошового обігу тощо. Однак в ХХ столітті роль і функції її суттєво змінились, вона стала повноправним суб'єктом економічних відносин [7].

Перехідний від тоталітарної системи до громадянського, демократичного суспільства, а також до соціально орієнтованої ринкової економіки в Україні є надзвичайно складним, як економічно, так і політично, періодом.

Сучасна ринкова економіка – це економіка, в якій поряд з приватним підприємництвом існує державний сектор і державне регулювання. Сьогодні в розвинених країнах держава виробляє близько 20 % національного продукту, контролює перерозподіл доходів в суспільстві, регулює багато економічних процесів. У цьому контексті виникає запитання – на основі якої економічної парадигми повинно формуватись сучасне суспільство і які доміанти повинні бути на всіх структурних рівнях системи.

Отже, ефективне функціонування ринкової економіки можливе лише за умови, коли в країні будуть сприятливі зовнішні й внутрішні фактори, які

створять і будуть забезпечувати сприятливі умови для розвитку підприємництва.

Для характеристики умов, в яких здійснюється підприємницька діяльність, використовують поняття «підприємницьке середовище». Підприємницьке середовище характеризується нинішньою економічною й політичною обстановкою, правовим, соціально-культурним, технологічним, географічним середовищем, екологічною ситуацією, а також станом інституційної та інформаційної систем [12]. Також підприємницьке середовище дає можливість підприємцям досягати поставлених цілей, втілювати підприємницькі проекти, отримувати прибуток. Треба зазначити, що підприємницьке середовище і його складові задаються саме економічною системою кожної держави [9].

Сучасне підприємництво відрізняється від подібної діяльності минулих століть тим, що воно по-новому використовує загальноприйняті морально-етичні настанови, тобто прагне визначати тенденції морального самовираження сучасної людини [10]. У цьому контексті «*homo economicus*» сучасного типу виступає суб'єктом економічної діяльності, творцем економічних відносин. У наш час людина будь-якої професії і сфери діяльності потребує досить високого рівня економічної освіченості, культури та свідомості [3, с. 31].

Сьогодні підприємці в усьому світі утворюють один з найпрогресивніших та найактивніших суспільних прошарків, що особливо підкреслює їх роль в поступовій еволюції суспільно-економічних, соціально-політичних та громадянських форм [11, с. 101–102].

У сучасному соціумі зростає інтерес особистості до свого соціального становища і прагнення змінити його шляхом зміни соціальних позицій. Можемо припустити, що поняття «підприємець» в повсякденному вжитку включає всіх членів суспільства, які, змінивши соціальні відносини, змінили свій соціальний статус та місце в суспільному розподілі праці [6].

З вище сказаного витікає, що феномен підприємництва зумовлює відносно новий тип особистості – «людини економічної» – головними характеристиками і відмінними рисами якого є послідовна ідентифікація у сфері праці [4].

Людина вважається універсальним компонентом будь-якої соціальної, у тому числі й економічної, системи, оскільки є «елементарним носієм соціальної системної якості» [1], займає центральне місце в її структурній організації. Саме людина забезпечує таку функцію економічної системи як взаємодія її з природним та зовнішнім соціальним середовищем, виступає головним суб'єктом та об'єктом управління як інструмента інтеграції системи, збереження її якісної визначеності, вдосконалення та розвитку, забезпечує формування, перетворення та використання соціальної інформації з метою реалізації цілей своєї діяльності [8].

Чинники, що визначають місце людини в економічній системі та, зокрема, у системі економічних відносин: це праця, її зміст та характер, адекватність її якості потребам продуктивних сил певного історичного

періоду, вимогам безпосереднього процесу створення продукту, який користується попитом [2].

Умови становлення та розвитку підприємництва в нашій державі істотно відрізнялися від західноєвропейських, що, перш за все, обумовлено різним типом державного управління. Також треба зазначити, що діюча в Україні влада «звітує» громадянам і міжнародним партнерам про «системні реформи», але насправді проводить лише «косметичні правки» системи. Дамо більш конкретне визначення поняття «економічні реформи» – це свідомі та скоординовані дії легітимної влади, що призводять до якісної зміни поведінки й відносин суб'єктів економіки (фірм, домогосподарств) і органів самої держави. Так, наприклад, дії вітчизняної влади щодо пенсійної проблеми (підвищення віку, стажу та інші зміни) не є реформою. Ці зміни можна було б уважати реформою лише в тому випадку, коли б впроваджувалось накопичувальне страхування, забезпечення діяльності недержавних пенсійних інвестиційних фондів і т. д.

Як показує практика, більшість таких політичних дій, як скорочення певних статей бюджету або підвищення податків – стандартний пакет «затягування поясів» – прямого відношення до реформ не мають. Навпаки, реформи можуть замінювати такі непопулярні заходи, завдяки яким відбувається оптимізація економічної взаємодії суб'єктів і вилучення «непрозорих схем». Наприклад, реформи освіти, медицини та соціальної допомоги з метою оптимізації використання бюджетних коштів і залучення на легальній основі позабюджетних коштів є реальною альтернативою підвищенню бюджетних витрат на ці сфери [5].

Отже, треба усвідомити, що ринкова економіка – це не «гра з нульовою сумою», а бюджет не може бути нескінченно дефіцитним. А тому, щоб задовольнити інтереси більшості громадян, потрібно боротися не за перерозподіл власності й бюджетних коштів, не за майнову й прибуткову рівність, а за інституціоналізовану рівність в правах, за соціальний захист, за захист прав власності. Тільки тоді Україна буде демократичною країною з розвинутою ринковою економікою.

Список використаних джерел

1. Афанасьев В. Г. Системность и общество / В. Г. Афанасьев. – М. : Политиздат, 1980. – С. 290.

2. Беккер Г. С. Человеческое поведение : экономический подход. Избранные труды по экономической теории : пер. с англ. / Сост., науч. ред., послесл. Р. И. Капелюшников ; предисл. М. И. Левин. – М. : ГУ ВШЭ, 2003. – С. 592–593.

3. Білоконь І. В. Проблеми формування соціально-економічних настановлень молоді як суб'єкта соціалізації / І. В. Білоконь // Проблеми загальної та педагогічної психології : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка АПН України. – Т. XI. – Ч. 1 / за ред. С. Д. Максименка. – К., 2009. – С. 31–39.

4. Бондаренко О. В. Ментальний вимір підприємницької активності : теоретико-методологічні засади дослідження / О. В. Бондаренко, О. П. Зоря // Гілея : науковий вісник. Зб. наук. пр. / Гол. ред. В. М. Вашкевич. – К. : ВІР УАН, 2010. – Вип. 35. – С. 328–336.

5. Боярчук Д. Интересная реформистика, или почему власть не хочет и не может делать реформы? / Д. Боярчук, В. Дубровский / Зеркало недели. – 2012. – № 10. – 16 марта.

6. Дряхлов Н. И. Социология труда / Дряхлов Н. И., Кравченко А. И., Щербины В. В. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1993. – 368 с.

7. Ефимова Е. Г. Экономика : учеб. пос. – М. : МГИУ, 2005. – 368 с.

8. Калмычкова Е. Н. Экономическое мышление : философские предпосылки : учеб. пос. / Калмычкова Е. Н, Чаплыгина И. Г. – М. : ИНФРА-М, 2005. – С. 44.

9. Кудласевич А. Н. Особенности развития предпринимательской среды на украинских землях во второй половине XIX – начале XX в. / История народного хозяйства и экономической мысли Украины. – 2010. – Вып. 43 – с. 91–105

10. Олексенко Р. И. Философия, мировоззрение и мораль современного предпринимателя как составная экономико-социального развития общества / «Социосфера». – № 1. – 2013 – С. 32.

11. Сірий Є. В. Культура підприємництва в контексті його соціальної ролі / Є. В. Сірий // Український соціум. Соціологія. Економіка. Політика. – 2005. – № 2–3. – С. 100–108.

12. Електронний ресурс – Режим доступу: <http://www.grandars.ru/college/pravovedenie/predprinimatelskaya-sreda.html>